

ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΜΑΡΓΟΥΝΙΟΥ
ΟΜΙΛΙΑ ΕΠΙ ΔΙΑΛΛΑΓῆ
(Ἐκ τῶν καταλοίπων Β. Α. Μυστακίδου)

Τὸ παρελθὸν ¹ ἔτος, ἐκδίδων ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ Β. Μυστακίδου δύο ἐπιστολάς Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου εἶχον ἐκφράσει τὴν εὐχὴν, ὅπως ἐκδοθῆ συντόμως ἢ ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τῇ διαλλαγῇ μετὰ τοῦ Γαβριὴλ Σευήρου, μητροπολίτου Φιλαδελφείας, γενομένη ὁμιλία ².

Ἦδη, ἐκπληρῶν τὴν κατὰ τὸ παρελθὸν δοθεῖσαν υπόσχεσιν, ἐκδίδω ἐκ τοῦ 90οῦ φακέλλου τῶν καταλοίπων Β. Μυστακίδου ³ τὴν ὁμιλίαν ταύτην, ἢ ὁποία τυγχάνει ἀντίγραφον τῆς ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 328 κώδικι τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου.

Ἡ ὁμιλία ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1590 γενομένην διαλλαγὴν τοῦ Μαργουνίου μετὰ τοῦ Σευήρου. Τὸ ἔτος 1590 εἶναι πράγματι ἔτος λίαν κρίσιμον διὰ τὰς σχέσεις τοῦ Μαργουνίου καὶ Σευήρου καὶ τὴν ἔκβασιν τῆς μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν ἔριδος, ἢ ὁποία ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1583 ⁴. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ ἔρις ἀποκορυφοῦται, εἶτα κοπάζει καὶ τέλος ἐπανίσταται πάλιν δεινὴ μεταξὺ τῶν δύο ἀρχιερέων.

Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν ἀνετώτερον τὰς κατὰ τὸ 1590 σχέσεις τοῦ Μαργουνίου καὶ τοῦ Σευήρου.

Ἐκ τῶν Κυνθίων Μάξιμος Μαργούνιος ⁵, ἀφ' οὔτου ἐσυκοφαντήθη ὑπὸ τοῦ Φιλαδελφείας ὡς πρεσβεῦσιν τὰ τῶν Λατίνων δόγματα, ἔγραφε πρὸς τὸν

¹ ΕΕΒΣ, Κ', 1950, σσ. 331 - 339.

² Ἐνθ' ἀν. σ. 331, ἐν ὑποσημειώσει 3.

³ Κ. Ι. Δ υ ο β ο υ ν ι ὠ τ η ς, Τὰ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Β. Μυστακίδου κατάλοιπα αὐτοῦ, ΕΕΒΣ, ΙΕ', 1939, σ. 373.

⁴ Μ. Π α ρ α ν ῖ κ α ς, Περί Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου ἐν ΕΦΣΚ, Γ', σ. 25. Ἐπίσης καὶ ἐν τινι ἐπιστολῇ τοῦ Μαργουνίου πρὸς Γαβριὴλ Ροδίτην ἐκδοθεῖση ὑπὸ Ν ι κ ο λ ἄ ο υ Β. Τ ω μ α δ ἄ κ η ἐν ΕΕΒΣ, Κ', σ. 330.

⁵ Τὸ παρελθὸν ἔτος εἶχον ὑποσημειώσει (ἐν ΕΕΒΣ, Κ', σ. 332) βιβλιογραφίαν τῶν περὶ Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου γραφέντων. Πολλὰ ὅμως δὲν ἐσημείωσα τότε, ἄλλα δὲ ἐγράφησαν κατὰ τὸ διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα. Διὰ τοῦτο σημειῶ καὶ ἐν τῷ παρόντι συμπληρωτικὴν βιβλιογραφίαν τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἀναγραφείσης. Ν ι κ ο λ ἄ ο υ Β. Τ ω μ α δ ἄ κ η ς, Ὑμνογραφικὰ καὶ Ἀγιολογικὰ Ἰωάννου τοῦ

πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίαν Β΄ καὶ πρὸς τὸν Μελέτιον Πηγαῖν παρακαλῶν αὐτούς, ὅπως μεριμνήσουν διὰ τὴν συγκρότησιν συνοδικοῦ δικαστηρίου, ἵνα κρίνῃ τὴν ὅλην ὑπόθεσιν¹. Ἀμφότεροι ὁμως, ὁ Ἱερεμίας Β΄ καὶ ὁ Μελέτιος Πηγαῖς, θέλοντες νὰ διατηρήσουν τὴν εἰρήνην τῆς Ἐκκλησίας καὶ νομίζοντες ὅτι ἡ σύγκλησις συνοδικοῦ δικαστηρίου θὰ ἦτο πρὸς βλάβην τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡσυχίας, ἀπέστειλαν ἐπιστολὰς πρὸς τὸν Μαργούνιον καὶ τὸν Σευῆρον προτρέποντες αὐτούς εἰς διαλλαγὴν². Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἔφθασαν εἰς χεῖρας τῶν παραληπτῶν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ Σευῆρος, ἐμμένων εἰς τὰς ἀντιλήψεις αὐτοῦ, δὲν δέχεται νὰ συνδιαλλαγῇ μετὰ τοῦ Μαργουνίου³. Κατόπιν ὁμως

Ἐξένου καὶ τρεῖς νέοι συγγραφεῖς κανόνων ΕΕΒΣ, Κ΄, 1950, σσ. 314-330, ἐνθα ἐκδίδεται ἐπιστολὴ Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου πρὸς Γαβριὴλ Ροδίτην. P o l y c h r o n i s K. E n e p e k i d e s, Der Briefwechsel des Maximus Margunios, Bishop von Kythera (1549-1602) ἐν «Jahrbuch der Österreichischen Byzantinischen Gessellschaft», Band I, 1951, pp. 13-66. Μ. Γ ε δ ε ω ν, Ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν πατριάρχη Ἱερεμίαν Β΄ τὸν Τρανόν. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» ΛΒ΄, 1912, σσ. 194-197. Δ η μ ἦ τ ε ρ ι ο ς Γ. Κ α μ π ο ὑ ρ ο γ λ ο υ ς, Μνημεῖα τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, τόμος Α΄, σσ. 83-86, τόμος Β΄, σσ. 63-64, 193-220. D. Ioannis Chrysostomi contra Iudæos Homiliæ VI opera Davidis Hæschelii, Augustani, Anno MDCII (Ἐκδίδονται δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Μαργουνίου, μία «τοῖς εὐσεβέσι καὶ φιλοχρίστοις χριστιανοῖς» καὶ ἕτερα «Δαυίδη τῷ Ἐσχελλῷ»). I o a n n e s A. F a b r i c i u s, Bibliotheca Græca sive notitia scriptorum veterum Græcorum Editio Nova. Curante Gottlieb Christophoro Harles. Volumen decimum. Hamburgi a.C. MDCCCVII, σσ. 130-132. Volumen undecimum a.C. MDCCCVIII, σσ. 693-697. Θ ε ο φ ἰ λ ο υ Κ ο ρ υ δ α λ λ έ ω ς, Ἐκθεσεις περὶ Ἐπιστολικῶν τύπων κτλ. Ἐν Ἄλλῃ τῆς Σαξωνίας ἀψῆ (Ἐκδίδονται δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Μαργουνίου, μία «Δαυίδη τῷ Ἐσχελλῷ» (ἐν σ. 71) καὶ ἕτερα «Σαμουήλῳ τῷ ὀσιωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ», σσ. 71-72). Α. Π α π α δ ὀ π ο υ λ ο ς - Κ ε ρ α μ ε ῦ ς ἐν V. Vremennik, I, 1894, σσ. 218-220 (ἐνθα βιβλιοκρίνων τὸ τοῦ Β. Α. Μυστακίδου, Ὁ Ἱερός κληρὸς κατὰ τὸν 15΄ αἰ. ἐκδίδει «δευτέραν τοῦ Μαργουνίου διαθήκην», σσ. 219-220).

¹ Χ. Χ α ρ α λ α μ π ά κ η ς, Κρητικὸς Ἀστὴρ, Β΄, 1908, σ. 348. Ὅρα καὶ ἐπιστολὴν Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου τῷ Παναγιωτάτῳ Ἱερεμίᾳ γεγραμμένην «Ἐνετίηθεν ἐλαφηβολιῶνος εἰκοστῇ κατὰ τὸ ἀφῆ ἔτος τὸ σωτήριον» ἐν τοῖς ὑπ' ἀρ. 79 (σσ. 174-175) καὶ 101 (σσ. 269-272) κώδιξι τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.

² Πρβλ. Χ. Χ α ρ α λ α μ π ά κ η ς, Ἐνθ' ἀν. σ. 348. Διοκαιοσαρείας Ἀριστάρχου, Γαβριὴλ ὁ Σευῆρος, μητροπολίτης Φιλαδελφείας, Νέα Σιών, ΚΒ΄, 1927, σ. 345.

³ Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Μαργουνίου πρὸς τὸν πανοσιώτατον καὶ λογιώτατον κύριον Διονύσιον, γραφεῖσα «Ἐνετίηθεν ἐλαφηβολιῶνος ε' ἰσιαιμένου κατὰ τὸ ἀφῆ ἔτος τὸ σωτήριον» (κώδικες 79, σσ. 9-10, καὶ 101, σσ. 13-14 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς), ἧς παραθέτομεν ἀπόσπασμα: «Δεινὸν ἡ οἴησις, τὸ δὲ ἰσχυρογνώμον ἐν τοῖς κακῶς τσιν ἐγνωσμένοις καὶ ὄλωσ παγγάλεπον, ἀδελφῶν ἐν Χριστῷ πανοσιώτατε ἄμα καὶ λογιώτατε, καὶ οὐκ ἂν ἑαδίως τοῖς οὕτω διακειμένοις ἀνθρωπότην θεραπεία τις ἐπιγένοιτο».

πολλῶν παρακλήσεων καὶ τοῦ Ἱερεμίου Β' καὶ τοῦ Πηγά ἐπιτυγχάνεται ἢ μετὰ τῶν δύο τούτων ἱεραρχῶν διαλλαγῇ. Ἦτο δὲ ἡ συμφιλίωσις αὕτη διὰ τὸν Μαργούνιον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, μία ἀνακούφισις. Τοῦτο κατανοῶν ὁ Μαργούνιος ἀποστέλλει πρὸς διαφόρους σεβαστοὺς αὐτοῦ φίλους ἱεράρχας ἐπιστολὰς διὰ τῶν ὁποίων ἀναγγέλλει τὸ χαρμόσυνον γεγονός. Οὕτω ἐπιστέλλων ὁ Κυθήρων πρὸς τὸν Μέγαν Πρωτοσύγκελλον τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας Διονύσιον, γράφει μεταξύ ἄλλων ¹: «*Ἡ ἀναστάσιμος τῶν ἡμερῶν ἦγετο, τὸ συνοδικὸν πρὸ μικροῦ ἀπειλήσαμεν γράμμα, τί γὰρ ἔδει παθεῖν τοιούτων ἡμῖν γενομένων ἀφορμῶν; ἠνώμεθον ψυχικῶς, διηλλάγημεθον θεϊκῶς, εἶθε καὶ διαμείνομεν ἄχρι τέλους, Θεοῦ τε καὶ τῶν σῶν εὐχῶν βοηθούμενοι*» ².

Τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως λοιπὸν «*θαργηλιῶνος ζ' ἰσταμένου κατὰ τὸν ἀφή'ον ἔτος τὸ σωτήριον*» ³ ἐπετεύχθη, μετὰ ἑπτὰ ἔτων ὄλων ἕριδας, ἢ πολυπόθητος τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν τῆς Ἐκκλησίας διαλλαγῇ. Ἐπ' αὐτῇ δὲ τῇ διαλλαγῇ ὁ Μαργούνιος ἀπήγγειλε καὶ τὴν κατωτέρω ἐκδιδομένην Ὀμιλίαν ⁴.

Ἀλλά, φεῦ, ἡ διαλλαγῇ αὕτη δὲν διήρκεσεν «*ἄχρι τέλους*». Ἦτο μία συμβατικὴ συμφιλίωσις, παρ' ὄλον ὅτι ὁ Κυθήρων τὴν ἐδέχθη εἰλικρινῶς, ὡς δείκνυται καὶ ἐκ τῆς καθόλου συμπεριφορᾶς αὐτοῦ κατὰ τὸν μετὰ τὴν διαλλαγὴν χρόνον.

Ἐνωρίς ἤρχισεν ἡ ψύχρασις εἰς τὰς μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν σχέσεις. Ὁ Μάξιμος, μὴ ἀφιστάμενος τοῦ προσφιλοῦς εἰς αὐτὸν θέματος περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐρμηγείας εἰς τὸ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Παναγίου Πνεύματος δόγμα, ἐπανέρχεται καὶ πάλιν εἰς αὐτό,

¹ Α. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, ΕΦΣΚ, ΙΖ', 1886, σ. 69. Ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 101 κώδικος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς (σσ. 288 - 290) πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐγράφη «*Ἐνετίθηεν θαργηλιῶνος ζ' ἰσταμένου κατὰ τὸ ἀφή' ἔτος τὸ σωτήριον*».

² Καὶ ἐν τινι πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολῇ (κώδικες 79, σσ. 181 - 185 καὶ 101, σσ. 284 - 285 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, ἐπίσης καὶ Κ. Σάθα, Βιογραφικὸν Σχέδιον περὶ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β', σσ. 107 - 108) ἐπιστέλλων ὁ Κυθήρων «*Ἐνετίθηεν θαργηλιῶνος ἑβδόμη ἰσταμένου κατὰ τὸ ἀφή' ἔτος σωτήριον*» γράφει: «*κἂν ὅτι μάλιστα ἐναπειλημένον ἔχοιεν τὸ ἀκριβοδίκαιον, διὰ φρικτῆς μυστηρίων τελετῆς κατὰ τὴν λαμπρὰν καὶ ἀναστάσιμον ἱερουργημένης ἀλλήλοις διηλλάγημεν καὶ ἄλλους, ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τῆς ἐνώσεως, ὅσον οὐκ ἂν εἴποι τις, πνευματικῶς εὐφρανθῆναι γεγόναμεν αἰτιοί*».

³ Κατὰ ταῦτα ἡ διαλλαγῇ ἐγένετο τὴν 17ην Ἀπριλίου τοῦ 1590.

⁴ Περὶ τῆς ἡμερομηνίας τῆς ὁμιλίας: Χρυσόστομου Παπαδόπουλου, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου, Νέα Σιών, ΙΗ', 1923, σσ. 717 - 718. Χ. Χαλαμπάκης, Κρητικὸς Ἀστὴρ, Β', 1908, σ. 348.

ἀποστέλλει δὲ πρὸς τὸν Ἱερεμίαν Β' τὸ «πρὸ δύο ἐτῶν συντεθὲν Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Παναγίου Πνεύματος μετὰ τινος ἀφιερωτικῆς ἐπιστολῆς»¹. Ἐπίσης εἰς Γερμανίαν ἐτοιμάζεται νέα τοῦ Ἐγχειριδίου ἔκδοσις. Ταῦτα πάντα πληροφορηθεὶς ὁ Φιλαδελφείας ἐξαγορεύεται καὶ οὕτω ἐπαναρχίζει ἡ ἔρις.

Ὁ Κυθήρων ὅμως προβαίνων εἰς τοιαύτας ἐνεργείας δὲν κινεῖται ἐκ κακῶν σκοπῶν. Τουναντίον. Ὡς λέγει εἷς τινὰ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἱερεμίαν Β', γραφεῖσαν «Ἐνετίηθεν ἑκατομβαιῶνος ζη' ἐπὶ ιη' ,αφη'» ἢ περὶ τὰ δόγματα ἑνασχόλησις καὶ ἡ ἀκριβῆς γνῶσις τούτων «τοῖς κακῶς διεστηκόσι τοῦ Χριστοῦ μέλει καὶ σφαλερῶς περὶ τὸ γλαφυρὸν τοῦ δόγματος, ὡς δὲ καὶ τὴν ἱερὰν ἀγάπην κρδαينوμένην ἐπικουρίαν δικαίαν τινὰ προσπορίσαιτο»². Ἐπομένως ὁ Μαργούνιος ἐπανεκκίδει τὸ Ἐγχειρίδιον ὄχι διὰ τὴν ἐπανάψην «τῆς ἔριδος τὸν πυρσόν», ἀλλ' ἵνα ἐδραιωθῆ διὰ τῆς ἐπανεκδόσεως τοῦ Ἐγχειριδίου, ἢ περὶ τὰ δόγματα γνῶσις καὶ ἄρα ἡ πρό τινος γενομένη διαλλαγή.

Ὁ Γαβριήλ ὅμως, ἀνειλικρινῶς φερόμενος πρὸς τὰ καθόλου συμπεφωνημένα, εὗρεν «εὐπρόσωπον ἀφορμὴν», ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν ἀνειλικρινῆ αὐτοῦ στάσιν, τὴν ἐπανεκδοσιν τοῦ Ἐγχειριδίου.

Ὁ Κυθήρων ἤδη, μῆνα μόνον μετὰ τὴν διαλλαγὴν, κατανοῶν τὸ ἀσταθὲς αὐτῆς εἶχεν ἐπιστεῖλει πρὸς τὸν Ἱερεμίαν Β' ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπληροφῶρει αὐτὸν περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἐγχειριδίου καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑποδηλοῦται ἡ λύπη αὐτοῦ διὰ τὴν ἀνειλικρινῆ τοῦ Σευήρου στάσιν. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη γραφεῖσα «σκιροφοριῶνος δευτέρᾳ ἐπὶ ιη' κατὰ τὸ

¹ «Τῷ παναγιώτατῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ κυρίῳ Ἱερεμίᾳ, Μάξιμος ταπεινὸς ἐπίσκοπος, χάριτος τὸ ἐς ἐπίδοσιν». «Ἐνετίηθεν, ἑκατομβαιῶνος θ' ἐπὶ δεκάτῃ κατὰ τὸ ,αφη' ἔτος τὸ σωτήριον τῆς ἐνοσίχκον τοῦ Σωτήρος ἡμῶν οἰκονομίας» (Κῶδιξ 101, σσ. 380 - 382 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς καὶ Κ. Σάθ α, Βιογραφικὸν Σχεδιάσμα, σ. 113). Γράφει δ' ἐν αὐτῇ ὁ Μαργούνιος. «Καὶ τὸ πρὸ δύο ἐτῶν συντεθὲν μοι περὶ τῆς τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως πονημάτων διὰ τινος προσφωνητικοῦ γράμματος ἀφιερῶθεν σοι νῦν παρ' ἐμοῦ, ὅσον οὕτω διαπεμφθήσεται σοι, παναγιώτατε δέσποτα, ἐπειδὴν ἀσφαλοῦς τινὸς εὐπορίσωμεν διακομιστοῦ». Πράγματι ἐπιστολὴ τοῦ ἰδίου Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου πρὸς τὸν πατριάρχη Ἱερεμίαν, γεγραμμένη «Ἐνετίηθεν ἑκατομβαιῶνος ε' φθίνοντος κατὰ τὸ ,αφη' ἔτος τὸ σωτήριον» πληροφοροεὶ ἡμᾶς περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἐγχειριδίου μετὰ τοῦ ἀφιερωτικοῦ γράμματος (Κῶδιξ 101, σσ. 382 - 384, τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, καὶ Κ. Σάθ α, Βιογραφικὸν Σχεδιάσμα, σσ. 114 - 115). «Ἰδοῦ σοι καὶ τῶν ἡμετέρων συγγραμμάτων ἐκάτερον διαπέμπεται, παναγιώτατε δέσποτα. ὦν θάτερον μὲν πάλα τῇ ἡμετέρᾳ παναγιότῃ προσεφώνηται καίτοι παρ' ἐμοῦ διαμείναν, μετ' οὐ πολὺ διὰ τὴν τότε τῇ καθ' ἡμᾶς Ἱερᾷ Ἐκκλησίᾳ ἐπισεφώσασαν σὴν γυναι».

² Μ. Γ ε δ ε ὦ ν, Ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν πατριάρχη Ἱερεμίαν Β' τὸν Τρανόν. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», ΔΒ', 1912, σ. 196.

«*αφ' ὅν ἔτος τὸ σωτήριο*» εὐρίσκεται ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 328 κώδικι τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ ἐν ἀντιγράφῳ, ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 90 φακέλλῳ τῶν καταλοίπων Β. Α. Μυστακίδου¹. Διὰ τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, καθ' ὅσον δι' αὐτῆς δεῖκνυται ὅτι ἤδη μετὰ μῆνα μόνον ἀπὸ τῶν διαλλαγῶν ἤρχισεν ἡ ψυχρανσις εἰς τὰς μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἱεραρχῶν σχέσεις, ἐκδίδομεν καὶ ταύτην ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ Β. Μυστακίδου μετὰ τὴν Ὅμιλίαν, ὡς ἐν ἐπιμέτρῳ.

Μετὰ τὴν ἐπανάληψιν τῆς ἔριδος, ἣδη ἔχομεν πληθὺν ἐπιστολῶν τοῦ Κυθήρων πρὸς διαφόρους, διὰ τῶν ὁποίων ἐκφράζεται ἡ λύπη αὐτοῦ διὰ τὴν ἀνειλικρινῆ τοῦ Φιλαδελφείας στάσιν², καὶ συγχρόνως ὁ πόθος διὰ

¹ Κ. Δ υ ο β ο υ ν ι ὡ τ η ς, ΕΕΒΣ, ΙΕ', 1939, σ. 373.

² Οὕτως ἐπιστολὴ τοῦ Μαργουνίου πρὸς τὸν Μέγαν Πρωτοσύγκελλον <Διονύσιον> σταλείσα «*Ἐνετίηθεν, μαιμακτηριῶνος ἐνάτη φθίνοντος κατὰ τὸ 'αφ' ἔτος τὸ σωτήριο*» γράφει· «*Ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο κατολοφύρομαι, καὶ ὅτι εἰς μίτην ὠνείδισαν τὴν ψυχὴν μου οἱ μισοῦντές με δωρεάν*» (Κώδικες 79, σσ. 52-53, καὶ 101, σσ. 75-78, τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς). Ἐπίσης ἑτέρα πρὸς τὸν πατριάρχην Ἱερεμίαν Β' ἀποσταλείσα «*Ἐνετίηθεν, μαιμακτηριῶνος εἰς φθίνοντος 'αφ' ἄ' γράφει*· «*μετὰ γὰρ πρῶτον καὶ δεῦτερον καὶ τρίτον γράμμα συνοδικόν, προσαπειλοῦν αὐτῷ (τῷ Φιλαδελφείας) τὰ χεῖρω, εἰ μὴ μεταμάθοι, ἅπερ αὐτόθεν κακῶς μεμάθηκε, μετὰ παραινέσεις τε καὶ προτροπὰς εἰς διαλλαγὴν, μετ' αὐτὰς διαλλαγάς, μετὰ τὴν διὰ τῶν ἀχράντων μυστηρίων γενομένην ἀγάπην, ὑπόυλος καὶ αὐθις, ἵνα μὴ τἄλλα λέγω, τοῦμόν ὑποδείκνυσι γράμμα (τὸ ἐν εἶδει ἐπιστολῆς Ἐγγχειρίδιον, ἐννοεῖ ἐνταῦθα) καὶ τὸν νοῦν, ὅπως καὶ πρότερον, διαστρέφει πανούργως*» (Κώδικες 79, σσ. 39-42, καὶ 101, σσ. 56-61, τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, ἐπίσης Κ. Σάθας, Βιογραφικὸν Σχέδιον, σσ. 126-128).

Ἄλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Φιλαδελφείας ὁ Μαργουίνιος ἐπέστελλεν, ὑπενθυμίζων αὐτῷ τὰ τῆς διαλλαγῆς καὶ τὴν κατὰ ταύτην γενομένην κοινωνίαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Οὕτως ἐν τινι ἐπιστολῇ γράφων «*μαιμακτηριῶνος δευτέρα ἐπὶ δέκα κατὰ τὸ 'αφ' ἔτος τὸ σωτήριο*» λέγει· «*Σὺ δ' ἄλλα μὴ πρὸ τῆς εὐσεβείας αὐτῆς τὸ ἐφ' ὃ πεπραγμάτευται κέρδος ἀπαμβλύνης τε καὶ ἀπομειώσης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμετέρας προσδοκίας καὶ πλέον τι προσκερδάνοις τῇ πρὸς τοῦργον ἐμπαρασκεύῃ ὃ τι μάλιστα ἐτοιμότητι, ποιήσεις δ', εὖ οἶδα ὅτι, καὶ πρὸς τὸ χρέος ἀπιδῶν καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἡμῶν αὐτῶν, πρὸς δὲ καὶ τῶν λοιπῶν μεγίστην ὠφέλειαν, τὸ δὲ πάντων μέγιστον εἰς Θεοῦ εὐαρέστησιν*» (ΕΕΒΣ, Κ', 1950, σσ. 337-338). Ἐν ἑτέρῳ δ' ἐπιστολῇ γραφείσῃ «*βοηδρομιῶνος θ' ἰσταμένου κατὰ τὸ 'αφ' ἄ' ἔτος τὸ σωτήριο*» ὁ αὐτὸς Μαργουίνιος λέγει πρὸς τὸν Φιλαδελφείας· «*Ἄλλὰ τί ἡμῖν κοινὸν τοῖς ἔξωθεν, πάρεσι γὰρ σοι, εἰ μόνον τοῦθ' ἔλοιο, ἐκ τῶν τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς λογίων τῶν χθὲς ἀναγνωσκομένων, ῥῆθόν τε καὶ εὐπρεπέστερον καὶ τὸ θέατρον τῆς διαλλαγῆς ἐνεχθῆναι καὶ οὐκ ἀνατρέφεις, οἶμαι, τὴν τῶν μωρίων ταλάντων συγχώρησιν διὰ τὴν τῶν ἑκατὸν δηναρίων ἀπόκτησιν... Διαλλάγηθι τοῖνυν ἡμῖν, ἀνδρῶν ἱερώτατε... λώφησον δὴ τι τοῦ θυμοῦ καὶ λῦσον τὴν ὀργήν, κἂν δικαία ἦ, δάμασον τὸν λογισμόν καὶ τὸ πᾶν φιλοσόφως ἀνένεγκε καὶ δεῖξον ὅτι καὶ ἀπὸ βραχείας ἐπιστολῆς τοσαύτην ἰσχὺν ἢ τοῦ Πνεύματος ἔχει χάρις*» (Κώδικες 79, σσ. 139-141, καὶ 101, σσ. 219-222, τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς).

τήν σύγκλησιν συνοδικοῦ δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον θὰ ἐκδικάσῃ τὴν ὄλην ὑπόθεσιν.

Ἐν τέλει ἐπετεύχθη ἡ σύγκλησις τοῦ δικαστηρίου κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1592, τὸ ὁποῖον, ἐκδικάσαν τὴν ὑπόθεσιν, ἠθώωσε τὸν Μάξιμον καὶ προέτρεψε τὸν Φιλαδελφείας εἰς διαλλαγὴν. Ἡ διαλλαγή αὕτη, ἡ καὶ διατηρηθεῖσα μέχρι τέλους, ἐπετεύχθη κατὰ τὸ 1593¹.

Ἦδη προβαίνομεν εἰς τὴν χρονικὴν τοποθέτησιν τῆς Ὀμιλίας καὶ περαιτέρω εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς μετὰ καὶ τῆς πρὸς τὸν πατριάρχην Ἱερεμίαν Β' ὑπὸ τοῦ Κυθήρων ἀποσταλείσης ἐπιστολῆς κατὰ «*σκιρροφοριῶνα δευτέρα ἐπὶ ἐπ τοῦ ,αφῆ'*».

Ἡ Ὀμιλία ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ Πάσχα 1590 γενομένην διαλλαγὴν καὶ οὐχὶ εἰς βραδύτερον ἐπελθοῦσαν μεταξὺ τῶν δύο ἱερῶν ἀνδρῶν συμφιλίωσιν². Εἶναι δὲ κατὰ τὸ περιεχόμενον ὀμιλία προτροπικὴ, παρορμῶσα ἀφ' ἑνὸς μὲν τοὺς μέχρι τοῦ νῦν ἐρίζοντας ἱεράρχας, πρὸς ἀγάπην, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν λαόν, πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ τοῦ Κυρίου· «*τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς ;*»³.

Εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς ὀμιλίας ἀφορμὴν ἔδωκέ μοι τὸ κατάλοιπον τοῦ ἀειμνήστου Β. Μυστακίδου. Πλὴν τοῦ καταλοίπου τούτου, ἔλαβον ὑπ' ὄψιν καὶ τὸν ἐκ τοῦ ὁποίου τὸ ἀντίγραφον τοῦτο προέρχεται κώδικα ὑπ' ἀρ. 328⁴ τοῦ

¹ Χ. Χ α ρ α λ α μ π ά κ η ς, «Κρητικὸς Ἀστὴρ» Γ' (1908), σ. 357.

² Ὁ Κ. Σ ά θ α ς ἐν ΝΦ, σ. 214 γράφει, ὅτι ἡ Ὀμιλία αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν κατ' Ἰούνιον 1594 γενομένην διαλλαγὴν. Τὸ ὅτι ὁμως ἡ Ὀμιλία ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ Πάσχα 1590 γενομένην διαλλαγὴν δεικνύται καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς: Μάξιμος ὁ Μαργούνιος γράφων κατὰ «*μαιμακτηριῶνα δευτέρα ἐπὶ δέκα κατὰ τὸ ,αφῆ'*» πρὸς τὸν Φιλαδελφείας Γαβριὴλ ἀναφέρει ρητῶς τὴν Ὀμιλίαν (δρα ΕΕΒΣ, Κ', 1950, σσ. 337 - 338). Ἐπίσης ὁ αὐτὸς Μαργούνιος γράφων «*Ἐνετήθεν, θαρρηλιῶνος ζ' φθίνοντος κατὰ τὸ ,αφῆβ' ἔτος τὸ σωτήριον*» πρὸς τὸν Μελέτιον Πηγᾶν (κώδικες 79 καὶ 101 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς) ἀναφέρει τὰ ἐξῆς «*μετὰ γὰρ τὴν ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος αὐτῷ γενομένην εὐπρεπῆ δημηγορίαν*». Ἐπίσης γράφων «*τῇ κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἐν Χριστῷ συναθροισθείσῃ ἱερᾷ συνόδῳ, πατράσι παναιδοσιμωτάτοις καὶ κυρίοις ἐν ἱερωτάτοις*» ἐνετήθεν, πνανεπιῶνος γ' ἰσταμένου κατὰ τὸ ,αφῆβ' ἔτος τὸ σωτήριον» (κώδικες 79, σσ. 208 - 214 καὶ 101, σσ. 336 - 364 καὶ Μ. Π α ρ α ν ί κ α ς, Περὶ Μάξιμου τοῦ Μαργουνίου, ΕΦΣΚ, Γ', σσ. 24 - 29) λέγει· «*ὅτι μὲν οὖν ἐμοὶ τὰ τῆς μετὰ ταῦτα διαλλαγῆς παντοιοτρόπως διήτηται, οὕτω μὲντοι, ἵνα κατὰ Θεὸν καὶ τοὺς ἱερούς νόμους γένηται ἡ διαλλαγή, μαρτυρεῖ μοι τρία ἢ τέτταρα γράμματα εἰς τὴν ἐπὶ τοῦτο προτροπὴν γεγενημένα, καὶ μάτρω μου τὸ συνειδὸς καὶ συμμαρτυρηταί μοι τὸ θεῖον ἄνωθεν καὶ ὁ ἐξυφανθεὶς μοι ὁποιοσοῦν λόγος, ὥσπερ γεγωνῖαν ταύτην ὑποθέμενος καὶ μάτρωρές μοι πολλοί*».

³ Ματθ. ζ', 3.

⁴ Α. Π α π α δ ὀ π ο υ λ ο ς - Κ ε ρ α μ ε ύ ς, ΙΒ, Δ', 1899, σ. 303.

ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου καὶ ἐκδίδω τὴν Ὅμιλιαν, ἀντιπαραβάλλον αὐτὴν πρὸς τὰ εἰς τοὺς ὑπ' ἀρ. 79 (ιθ' αἰ.)¹ σσ. 216–220 καὶ 101 (ιη' αἰ.)² σσ. 290–298 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς καὶ 1126 (ιη αἰ.)³ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, φφ. 142α–144α, ἀθηναϊκούς κώδικας εὐρισκόμενα ἀντίγραφα τῆς Ὅμιλιας. Ἐπίσης δὲ καὶ πρὸς τὰ κείμενα τῶν ἐκδόσεων Κ. Δυοβουνιώτου⁴ καὶ Κ. Σάθα⁵.

ΠΑΝΑΓ. Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

¹ ΝΕ Δ', 1907, σ. 112.

² ΝΕ Δ', 1907, σ. 373.

³ Ἰ. Σακκελίωτος, Κατάλογος χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, 1892, σ. 204.

⁴ Κ. Δυοβουνιώτης, Μάξιμος ὁ Μαργουίνος, «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Δ', 1920, σσ. 166–168, 209.

⁵ Ὁ Κ. Σάθας ἐξέδωκεν ἐν ΝΦ, 1868, σσ. 214–215 μικρὸν μέρος τῆς Ὅμιλιας (ἀπὸ τῶν στίχων 4–7 καὶ 70–82).

A'

Κώδιξ Μετοχίου Παναγίου Τάφου Κωνσταντινουπόλεως 328 (15' αϊ.).

23^a Ὁμιλία σύντομός τις καὶ αὐτοσχέδιος ἐπὶ τῇ γενομένῃ διαλλαγῇ Γαβριήλου τοῦ πανιερωτάτου ἀρχιεπισκόπου Φιλαδελφείας, καὶ Μαξίμου ἐπισκόπου Κυθήρων.

Ἐδφραίνεσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ, σκιρτησάτωσαν τὰ 5 ὄρη, ὅσοι τε θεοειδεῖς νόες καὶ οὐράνιοι καὶ ὅσοι ἐπίγειοι καὶ τούτων ὅσοι αἰθέριον καὶ μακάριον τὸ ἐνδιαίτημα ἔχουσι καὶ τῶν χαμερπῶν τούτων τῶ πρὸς τὸ θεῖον προσεγγισμῶ, ἀνώτεροί τε καὶ ὑψηλότεροι καθεστήκασιν, εἴ τῳ φίλον, τῶ ἀναγωγικωτέρῳ χρωμένῳ τοῦ τρόπου, οὕτω τὰς ἐν τοῖς 10 ἱεροῖς λογίοις συλλαβὰς ἐρμηνεύειν· καὶ γὰρ εἰ μεγάλη χαρὰ γίνεται ἐν 23^b οὐρανῶ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετανοοῦντι, αὕτη δὲ ὡσπερ ὁδῶ βαδίζουσα, μέχρι καὶ | τῶν ἐσχάτων τῇ οἴῳ τιμὴ συναισθηθεὶ πρόεισι καὶ παραρμόνιον τὴν χορείαν καθίστησι, πῶς οὐ μείζον, ὅπερ ἐν ἡμῖν ἀγαθοπραπέως ἐνήργησεν ἡ χάρις τοῦ πνεύματος; τίνα δὲ τῶν εἰρημένων οὐκ ἂν κατευ-

Sigla:

A = Ὁ ὑπ' ἀρ. 1126 κώδιξ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης.

B = Ὁ ὑπ' ἀρ. 79 κώδιξ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.

Γ = Ὁ ὑπ' ἀρ. 101 κώδιξ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.

Δ = Ἡ ἔκδοσις τῆς ὁμιλίας ὑπὸ Κ. Λυοβουνιώτου ἐν «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», τόμ. Δ', 1920, σσ. 166 - 168, 209.

Σ = Ἡ ὑπὸ Κ. Σάθα ἔκδοσις τῆς ὁμιλίας ἐν «Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ», σσ. 214 - 215.

1 - 3 Ὁμιλία σύντομος γενομένη ἐπὶ τῇ διαλλαγῇ Γαβριήλ τοῦ πανιερωτάτου Φιλαδελφείας ἀρχιεπισκόπου ΑΓΔ Ὁμιλία σύντομος γενομένη ἐπὶ τῇ διαλλαγῇ Γαβριήλ τοῦ πανιερωτάτου Φιλαδελφείας Β 3 τοῦ Μαργουρίου addit Β 4 εὐφρανεσθωσαν Σ σκιρτάτωσαν Β σκιρτησάσθωσαν Σ 5 ὄρη εὐφροσύνην, ὅσοι Β νόοι Α 6 - 7 τῶ προσεγγισμῶ τῶ πρὸς τὸ θεῖον ΑΒΓΔΣ 8 εἴτε Δ φίλον Α ἀναγκαιότερῳ Β 8 - 9 τὰς ἐν τοῖς ἱεροῖς λόγοις, οὕτως ἐρμηνεύειν συλλαβὰς ΑΓΔ τὰς ἐν τοῖς ἱεροῖς λογίοις οὕτως ἐρμηνεύειν συλλαβὰς Β 9 γίνεται Γ 11 καὶ μέχρι ΑΒΓΔ οἴῳ τιμὴ om. ΑΒΓΔ 12 χορείαν ΑΔ 12 - 13 ἐνεργήσει Δ 13 τίνα τούτων ἀπάντων οὐκ ΑΒΓΔ 13 - 14 κατευφράνη Δ

Test. 4 «Ἐδφραίνεσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ», Ψαλμοὶ 95, 11 (Πρβλ. Παραλειπομένων Α' 16, 31 καὶ Ἑσαΐας 49, 13). 9 - 10 «Οὕτω χαρὰ ἔσται ἐν τῶ οὐρανῶ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετανοοῦντι», Λουκ. 1ε' 7.

φράνοι δὴς ψυχῶν τὴν τε τάξιν τὴν ἑαυτῆς ἐπεγνωκυῖα καὶ ἥς ἀπε-
 15 σιράφη κακῶς εἰρήνης, εἰς ἐκείνην αὐθις ὄψε γούν ἐπανήκουσα καὶ τῷ τῆς
 ἀγάπης συνδέσμῳ ἐνομένην τε ἑαυτῇ καὶ ἀλλήλους ἀλλήλοις συνδέουσα ; καὶ
 γὰρ ἔλθεῖν τὰ σκάνδαλα ἐπάναγκες ἦν καὶ εὐαγγελικὴ ἢ ἀπόφασις καὶ πρᾶ-
 ξαι ἡμᾶς καὶ παθεῖν τι ἀνθρωπινώτερον τῷ λόγῳ τοῦ σαρκίου, ὅπερ ἄνω-
 20 θεν συνδεδέμεθα, ἵνα κακ τούτου ἐπικερδάνωμέν τι, τὸ εἰς τοῦπιόν ἀρρη-
 κτότερον καὶ τοῦτό γε ἔργον τοῦ πανσόφου Θεοῦ, μήτοι γε ἐξ ἀγαθῶν
 ἀγαθὰ, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐκ τῶν χειρόνων ἐξάγειν τὰ κρείττονα· τοῦτο δὲ πῶς
 γίνεται ; ὃ τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ ὑπεραγάθου προνοίας, χάριτι καὶ ταπει-
 νότητι, ἐκείνης μὲν θεόθεν ἐκχεομένης ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν καὶ τῆς ἀγά-
 25 πης παρασκευαζούσης τὰ ὑπεκκαύματα, ταύτης δὲ συνεισφερούσης τὰ παρ'
 ἡμῶν φθάνόμεθα γὰρ ἅπαντες μᾶλλον ἢ φθάνομεν ἐν τοῖς κατορθώμασι
 καὶ τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου, ψαλμικῶς εἰπεῖν, ἢ ἡμετέρα ἀλλοιώσις. Τῇ δὲ
 πρὸς τὸν ταπεινώσαντα ἑαυτὸν καὶ ὑπήκοον μέχρι θανάτου γενόμενον αὐθις
 πρὸς δύναμιν ἐξομοίωσει καὶ πάνσοφον δι' ἡμᾶς καὶ ἡμῶν πρὸς Θεὸν γενό-
 30 μενον διαλλάκτην δεσπότην τὸ τῆς ἀγάπης φῶς ἀστραπτόμεθα· καὶ τὸ μεσό-
 τοιχον λοιπὸν τοῦ φραγμοῦ διαλέλυται ὅποιον ἂν τις τοῦτο καὶ οἰηθῆι τὸ
 ὑπὸ τοῦ σπορέως τῶν κακῶν εἰς τὴν ἡμῶν παμπονήρως ἐπινοηθὲν κάκωσιν
 καὶ τις ὥσπερ φλογίνη ρομφαία, ἢ ἐπεχειρομένη ἐκατέρωθεν ἄμυνα, καὶ
 τοῦ παραδείσου τῶν καλῶν ἡμᾶς ἐξορίζουσα, καλῶς ποιούσα τὰ νότια δίδω-
 σιν· ἡμεῖς δὲ τί φατέ πρὸς τοῦτο οἱ κομπάζοντες τὸ ἀνέκ<κ>λητον ; οἱ
 35 τὸν κώνωπα διυλίζοντες, καὶ τὴν κάμηλον καταπίνοντες ; οἱ τὴν δοκὸν παρα-
 βλέποντες τὴν ὑμετέραν, καὶ τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ
 ἐκβάλλειν ἀποπειρούμενοι ; οἱ περὶ τὰ ἀλλότρια καὶ μόνον ὀποιοῦν παί-

14 ἐπιγνωκυῖα Δ 16 καὶ ἀλλήλοις ἄλλοις Α καὶ ἀλλήλοις ἄλλους ΒΓΔ 17 γὰρ
 εἶδει ἔλθεῖν ΑΒΓΔ ἐπάναγκες ἦν om. ΑΒΓΔ 18 - 19 ὃ συνδεδέμεθα ΑΒΓ ὃ ἄνω-
 θεν συνδεδέμεθα Δ καὶ Α καὶ ἄν Δ 19 ἐπικερδαίνωμεν ΒΔ εἰς τοῦπιόν om.
 ΑΒΓΔ 19 - 20 ἐγκριτώτερον Β 20 γὰρ ΒΓΔ τοῦ πανσόφου om. ΑΒΓΔ 21 ἀγαθὰ
 om. Γ 22 ἐκ τῆς Δ χάριτί τε καὶ ΑΒΓΔ 23 ἐκχεομένης θεόθεν ΑΒΓ θεό-
 θεν om. Δ 25 γὰρ πάντως ἢ φθάνομεν ἅπαντας ἐν Α γὰρ πάντως ἢ φθάνο-
 μεν ἅπαντες ΒΓΔ 27 ἑαυτὸν om. Β 28 - 30 γενόμενον μέχρι θανάτου αὐθις πρὸς
 δύναμιν ἐξομοίωσει καὶ πάνσοφον δι' ἡμᾶς καὶ ἡμῶν πρὸς Θεὸν γενόμενον διαλλάκτην Α
 γενόμενον μέχρι θανάτου αὐθις πρὸς δύναμιν ἐξομοίωσει καὶ πάνσοφον δι' ἡμᾶς καὶ
 ἡμῶν πρὸς Θεὸν ΒΓ γενόμενον μέχρι θανάτου... δι' ἡμᾶς... Θεὸν Δ 29 - 30 καὶ
 λοιπὸν τὸ μεσότοιχον ΑΒΓΔ τοῦτο om. Β 31 κάκωσιν Δ 32 ἐπεχειρομένη ὀποιοῦν
 ΑΒΔ 33 - 34 δίδωσιν Γ 34 ἡμεῖς Δ ἀνέγκλητον ΑΒΓΔ 37 ἐκβάλλειν ΑΔ

Test. 34 - 35 «Οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα καὶ καταπίνοντες τὴν κάμηλον», Ματθ.
 κγ' 24. 35 - 36 «Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου τὴν
 δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς ;», Ματθ. ζ' 3.

σματα δξνωποῦντες τε καὶ πολὺ τὸ περιέργον ἐνδεικνύμενοι, περὶ δὲ τὰ ὑμέ-
 τερα ἀκηδιῶντες καὶ ἀμβλυώτιοντες ; πότερον πείθομεν ὑμᾶς ὅτι καὶ ἡμεῖς
 40 κατὰ ταυτὰ ὑμῖν τὸ βᾶρος τῆς σαρκὸς πεφορτίσμεθα, ἐπιπροσθοῦν ἐσθ' ὅτι
 ταῖς κρείττοσιν ἡμῶν νεύσεσι, καὶ τι καὶ πάσχειν καταναγκάζον ἀνθρώπι-
 νον ἢ συμμετεωροπορεῖν ἡμᾶς ὅλως αἰρεῖσθε ταῖς ἀνωτέρας τῶν δυνάμεων
 24^α καὶ ἄνλόν τινα βίον ἐπὶ γῆς ἐπιδείκνυσθαι ; | ἦν μὲν ἂν ἐδχῆ τοῦτο καὶ
 μάλιστα ἐπειδὴ ἄπαξ, φεῦ τοῦ προγονικοῦ ἁμαρτήματος καὶ τοῦ ἡμετέρου
 45 δυστυχήματος, δι' ἀρετῆς γυμνάσιον πρὸς τοὺς ἐνταῦθα ἀγῶνας ἀπεδυσά-
 μεθα καὶ πρὸς τὰς ἀρχάς τε καὶ ἐξουσίας καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους
 τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἀντιπαρα < τα > τῶμεθα,
 τί δὴ πού τε τούτων ἀθλητῶν ὑμεῖς ἀναθεωρεῖν καθ' ἑαυτοὺς ἀφέντες νόμον
 καὶ οἷς περιπίπτει τὸ ἐπιτήδευμα, τὸ ἀναμάρτητον, εἰκῆ ἡμῶν καθαπτόμε-
 50 νοι εἰς μέσον ἀπλῶς προσκομίζετε ; ἄμεινον μὲν γὰρ ἦν μὴ παρολισθησῆσαι
 ὅλως· ἐπειδὴ εὐόλισθον τὸ ἀνθρώπινον καὶ συμπέρυκεν αὐτῷ τὸ εὐπερίτρε-
 πτον καὶ ἀσθενεστέρα ἢ τοῦ αὐτεξουσίου ἄσπῃ, μικρὸν οἰκονομικῶς ὑποχω-
 ρούσης τῆς χάριτος τάχα, ἵνα καὶ τούτῳ σωφρονιζώμεθα καὶ μὴ ἐφ' ἡμῖν
 εἶναι, καὶ μόνοις τὴν τε τοῦ κακοῦ ἀποφυγῆν, καὶ τὴν τοῦ κατορθοῦν δύνα-
 55 μιν, ἄλλ' ἀνωθέν ποθεν φθάνασθαι ὑποτοπάζωμεν, πίπτομεν μὲν, ἀλλ' οὐ
 καὶ ἐν τῷ πτώματι διαμένομεν, ἄπαγε· ἀλλ' ἐγειρόμεθα· μὴ γὰρ ὁ πίπτων
 οὐκ ἐγείρεται ; σὺ οὖν τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην, φησὶν ὁ εἰπών,
 τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στέκει, ἢ πίπτει· σταθήσεται δέ. δυνατὸς γάρ ἐστίν ὁ Θεὸς
 στήσαι αὐτόν. ἀμέλει γοῦν τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν, καὶ τὰ τῆς εἰς ἀλλή-
 60 λους οἰκοδομῆς. καὶ μὴ μάτην ἀλλήλους κρίνωμέν τε καὶ δάκνωμεν, μήτε
 οὖς οὐ δεῖ, μήθ' οἷς οὐ δέδοται, ἐπεὶ μηδὲ κεφαλῆς πόδες ἀνώτεροι, καὶ

37 - 38 οἱ περὶ τὰ ἀλλότρια καὶ μόνα πταίσματα ἐνδεικνύμενοι τὸ περιέργον ΑΒΔ
 οἱ περὶ τὰ ἀλλότρια καὶ μόνον ὅποισιν πταίσματα δξνωποῦντές τε καὶ πολὺ τὸ περιέ-
 ργον ἐνδεικνύμενοι om. Γ 38 - 39 περὶ δὲ τὰ ὑμέτερα ἀκηδιῶντες τε καὶ ἀμβλυώτιον-
 τες om. ΑΒΓΔ 39 ἡμεῖς ἐξ ἴσου ὑμῖν ΑΓΔ καὶ ἐξ ἴσου ὑμῖν Β 41 τοῖς
 Β ἡμῶν Α τοι Β καὶ ἦ καὶ Δ πάσχον καταναγκάζον Α 42 συμμετεωροπο-
 ρεῖς Α συμμετεωροπορεῖν Δ ἤρεῖσθε Α αἰρεῖσθαι Δ 43 δείκνυσθαι Β 44 ἐπεὶ
 δὲ ΒΓ ἐπὶ δὲ Δ παραπτώματος ΑΒΓΔ 44 - 45 καὶ τοῦ ἡμετέρου δυστυχήματος om.
 ΑΒΓΔ 45 τοὺς ἀγῶνας τοὺς ἐνταῦθα ΑΒΓΔ 48 τὰ om. ΑΔ τί τῶν ἀθλη-
 τῶν ἀναθεωρεῖν Α τι τὸν τῶν ἀθλητῶν ΒΓΔ 49 συμπίπτει Δ 49 - 50 καθαπτό-
 μενοι ἡμῶν ΑΒΓ καθαπτόμενος ἡμῶν Δ 50 προσκομίζετε Β προσκομίζεται Γ
 προσκομίζειν Δ γὰρ om. ΑΒΓΔ πεσεῖν ΑΒΓΔ 51 ἐπεὶ δὲ ΓΔ 51 - 52 ἀπερί-
 τρεπτον Β 52 ἀσθενεστέρον Α 53 τοῦτο Α 51 τε om Β φυγῆν ΑΒΓΔ κα-
 τορθοῦντος ΒΔ 55 λογιζώμεθα ΑΒΓΔ 55 - 56 οὐ διαμένομεν καὶ ἐν τῷ πτώματι
 ΑΓΔ οὐ διαμένομεν ἐν τῷ πτώματι Β 57 δὲ ΑΒΔ 58 στήκει ΑΒΓΔ 59 ἄρα
 οὖν ΑΒΓΔ 59 - 60 τῆς οἰκοδομῆς τῆς εἰς ἀλλήλους ΑΒΓΔ 60 καὶ μὴ μάτην ἀλ-
 λήλους om. Α κρίνωμέν τε καὶ δάκνωμεν Α κρίνωμέν τε καὶ δάκνωμεν ΒΔ 61 μεθ'
 Δ ἐπεὶ δὲ Β κεφαλῆς οἱ πόδες ΑΓΔ

οὐδὲ πάντων ἢ κρίσις, ἵνα τὸ εὐτακτον κἂν τούτω διαφυλάττηται· ἀλλ' ἐτέθη, φασί, τῷ ἀδελφῷ πρόσκομμα, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀνήρηται, καὶ νῦν ἡμῖν καλῶς μεταμέλει τῶν ὀπωσοῦν γενομένων, καὶ τῶν ἐφ' οἷς ἐκάτερος δξύτε-
 65 ρον μᾶλλον καὶ πρὸς θυμὸν ἀπαχθέντες καὶ ἀποκλίναντες, ἢ ποιμαντικώτε-
 ρον κινηθέντες, πεπράχαμεν, ἀπραξίαν παντελῆ καταψηφιζόμεθα, καὶ ὡς
 ἂν εἰ μὴ δι' ὄλως ἐγεγόνει, οὕτω περὶ τὰ πρὸ τούτου ξυμβάντα ἄμφω δια-
 τεθείμεθα·¹ καὶ κέρδους προσθήκη οὐχ ἢ τυχοῦσα, ὅτι οὐδὲν πλέον ἐκ τῆς
 70 τοιαύτης ἐπιρρείας τῷ πονηρῷ περιέγεγονε, μᾶλλον δὲ καὶ κατοχυρῶνθη ἅμα
 καὶ ἐμπέπαικτε. Καὶ γὰρ εἰς τοῦτο οἴκοθεν ὀρμώμενος πέπλασται. Τί γὰρ
 τηλικούτον καθ' ἡμῶν ἀνήψας τὸ πῦρ τοῦ πειρασμοῦ, ὃ πολέμει; τί δὲ
 δεσμούς ἱερός ἀγάπης διασπάσαι ἀποτετόλμηκας; τί δὲ πατέρα φιλόστοργον
 καὶ τέκνον οὐκ ἄνισον πρὸς αὐτὸν ἀποδιδόν τὸ φίλτρον, ἀλλήλοις ἐκπολε-
 74 μῶσαι ἀπηρυσθρίας; διὰ τί γὰρ ἄλλο, ἢ τοῦθ' ὅτι ἡμῶν ἐπεφθόνησας τῷ
 24β ἡμέρω τε καὶ εἰρηναίῳ τῆς καταστάσεως. | ἔνθεν τοι τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθὸν
 μυσαιτόμενος, τοὺς τῆς ἔχθρας ὑπανακαίειν σπινθῆρας ἀναιδῶς παρσοκεύα-
 σας· ἀλλὰ γὰρ ἀπέσβεσται σου τὸ πῦρ καὶ οἱ σπινθῆρες ἀπεμαράνθησαν καὶ
 ὁ τῆς ἀγάπης πυρρὸς λαμπρότερος τοῦ εἰωθότος ἦδη διέλαμψε τε καὶ ἀνα-
 πέφηνε. καὶ διελύθη ἡ ἔχθρα καὶ ἀσθενής σου, τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ, πεφώρῃται
 80 ἡ ἐπήρεια· καὶ ἠνώμεσθον μὲν ἡμεῖς ἀλλήλοις σφοδρότερον, συνήνωνται δὲ
 δι' ἡμᾶς ἀλλήλοις καὶ ἄλλοι τῇ ὁμοφροσύνῃ καὶ συμπνοίᾳ τοῦ θεαρέστου
 θελήματος. Τοιαῦτα, ἀδελφοί, τὰ τοῦ Παναγίου Πνεύματος κατορθώματα,
 οὕτω δαμιλεῖς αἱ δωρεαὶ καὶ πνευματικῆς εὐφροσύνης ἀνάπλεω. οὕτω πνεῖ
 πλουσίως τὴν χάριν τοῖς ἑαυτοῦ λατρευταῖς καὶ πάσας πονηρῶν πνευμάτων
 85 ἀποτρέπειν καὶ διασκεδάζειν, οἶδε, τὰς φάλαγγας· καὶ συνάπτειν ἑαυτοῖς

62 καὶ ΓΔ 62-63 ἐτέθη τῷ ἀδελφῷ, φησὶ Β 63 ἀνήρηται Δ 64 καλῶς
 om. ΑΒΓΔ ἐκάτεροι ΑΒ 65 καὶ πρὸς θυμὸν ἀπαχθέντες καὶ ἀποκλίναντες om.
 ΑΒΓΔ 67 εἰ om. Α δι' om. ΑΓ δι' ὄλως om. Β ὅμως Δ γέγονεν ΑΒΓΔ οὕτω
 περὶ ἐκεῖνα διατεθεῖμεθα ΑΒΓΔ 68 οὐχ ἢ τυχοῦσα om. ΑΒΓΔ 69 τοιαύτης
 om. ΑΒΓΔ καὶ om. ΑΔ 70-71 τοῦ πειρασμοῦ τηλικούτον καθ' ἡμῶν ἀνήψας
 τὸ πῦρ ΑΓΔΣ τὸν πειρασμὸν τηλικούτον καθ' ἡμῶν ἀνήψας, ὃ πολέμει, Β 71 δὲ
 om. ΑΒΓΔΣ 72 διασπάσας Σ τετόλμηκας Δ δὲ om. ΑΒΓΔΣ 73 ἀποδιδόν
 τὸ πρὸς αὐτὸν φίλτρον ΑΒΓΔΣ ἀλλήλους Σ 73-74 ἐκπολεμῆσαι ΑΔ 74 ἀπε-
 ρυσθρίας Δ ὑπεφθόνησας Α ἐξεφθόνησας ΒΓΔ πεφθόνησας Σ 75 ἡμετέρῳ
 ΑΒΓΔΣ 76 ἐπανακαίειν Α 78 λαμπρότερός τε ἦδη ΑΔ λαμπρότερος ἦδη ΒΣ
 78-79 ἐναπέφηνε Β 79 πεφώρῃται Δ 80 ἠνώμεθα ΑΒΔΣ ἡμεῖς om. Δ ἀλλή-
 λοις om. ΑΒΓΔΣ 81 τῇ ὁμοφροσύνῃ καὶ ὁμοφροσύνῃ καὶ τῇ συμπνοίᾳ τοῦ ΑΒΓΔΣ
 83 ἀνάπλεως Γ ἀνέπλεω Δ 83-84 οὕτω ποιεῖν πλείστως Δ πνεῖν Β 84 πλου-
 σίους Γ πάσας om. ΑΒΓΔ 85 καὶ διασκεδάζειν om. ΑΒΓΔ ἑαυτοῖς om. Β ἑαυτῆς Α

¹ Τὸ κείμενον τῶν στίχων 63-68 (ἀπὸ τοῦ «καὶ νῦν... διατεθεῖμεθα») οἱ ΑΒΓΔ παρέχουν εἰς τὸν στίχον 20 (μεταξὺ τοῦ «ἀρρηκτότερον» καὶ «καί»).

μυστικῶς τοὺς ἑαυτοῦ μύστας τε καὶ τῶν θείων μυσταγωγούς· τὸ γὰρ ἐνοῦν πεφνκὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν ἀνεκφράστως, καὶ ἀμφοῖν φύσει ἐνούμενον, τοῦτο πάντως καὶ ἡμῖν τῆς ἀγαπητικῆς ἐνώσεως αἴτιον· τοῦτ' οὖν προσκυνήσωμεν πάντες καὶ διὰ πάντα καὶ διὰ τὴν χάριν, ἣν νῦν ἐπλουτήσαμεν, σὺν 90 τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, τὴν μίαν καὶ ἀπαράλλακτον φύσιν, καὶ ἐν τρισὶν ὑπερηνωμένως διαιρουμένοις προσώποις θεωρουμένην θεότητα, ἣ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

B'

Κῶδιξ Μετοχίου Παναγίου Τάφου Κωνσταντινουπόλεως 328 (15' αἰ.).

28β Τῷ πανιερωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώ-
μης καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ κυρίῳ Ἱερεμίᾳ, Μάξιμος ταπεινὸς
ἐπίσκοπος Κυθρήρων, εὐ πράττειν.

Αὐτὸς μου τῇ ψυχῇ ὁσημέραι ὑποτετύφωται καύσων, παναγιώτατε
5 δέσποτα, καὶ μου τὸ τῆς διανοίας πτερόν διασπᾶ τε καὶ καταπίμπροσι καὶ
περορροῦσαι ἐπαπειλεῖ ὡς πάντη πρὸς τὰ κρείττω γενέσθαι με τοῦ λοιποῦ
δυσανάγωγον. Σημεῖον δέ, καὶ γὰρ καὶ τὰ πέλας οἴος τε ἐστὶ κατανέμεσθαι,
οἷά πινος συμπαθείας καὶ διαδόσεως ὡς εἰκὸς τοῦ λυποῦντος ἀπὸ ψυχῆς
αὐτῆς εἰς τὸ σκῆνος τουτὶ κατιούσης. συμπάσχει γὰρ ἅμα ἐκάτερον, ἐπειδὴ
10 καὶ συνήγεται ἅπαξ καὶ ὡσπερ συμπεφνύονται· σὺ δ' ἄλλ' ἐναποσταλάξας
δτι τάχιστα τὴν πνευματικὴν δρόσον, καὶ γὰρ δίκαιος εἶ, καταψύξαις ἂν
τὴν πυράκτωσιν καὶ συγκαταμαράναις τῆς φλογὸς τὸ ὑπέκκανμα, ἐπεὶ ὁδῶ
βαδίζον, καὶ τὰς πλησιοχώρους ἂν ἐπινέμοιτο, τῆς φθορᾶς τὸ παγχάλεπον
καὶ κατατεφρώσαι τὰ νοερά τοῦ θείου γεωργοῦ λήϊα, ἐφ' οἷς ὡς ἂν τὰ λυσι-
15 τελῆ ἐπικαρπώσοιτο, τοσοῦτος ἰδρῶς προεκκένυτο, ὅσον οὐκ ἂν τις ἐπὶ νοῦν
βάλου καὶ ὁ νοητικώτατος. Καὶ κίνδυνος δὲ οὐ μικρὸς, μήποτε ἀντὶ οἴτου
καθαροῦ, ζιζανίων γένηται ἀμητός, πυρὸς τοῦ διαιωνίζοντος παρανάλωμα,
εἰ μὴ καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν δήπου συνεισενέγκοιεν τῷ γεωργῷ εἰς τὴν τοῦ
ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀμητοῦ ἀποκάθαρσιν οἱ τὴν τούτου διαδεξάμενοι ἐπιμέλειαν
• 20 καὶ οἷς ὁ οἰκοδεσπότης τούτου παρέθετο, πῶς δ' ἂν καὶ προθέλυμνος ἢ τῶν
ζιζανίων ἀνασπασθεῖν ἐπιφορὰ καὶ τὴν τούτου πάντως αὐτὸς ἐξεπίστασαι

86 τοῦ θείου Γ
ΑΓ νῦν om. ΑΒΓΔ

87 πεφνκὸς Α ἐνούμενα Δ 88 αἴτησις Δ τοῦτο Δ 89 πᾶν
91 ὑπερηνωμένως διαιρουμένοις om. ΑΒΓΔ Θεὸν Δ

μέθοδον τὸ κοπικὸν τῆς ὕλης μεταχειριζόμενος δρέπανον καὶ συνεργάταις
 εἰς τοῦτον συμπαλαμβάνων τούς, οὓς τὸ ἐπιτήδευμα τουτὶ μεμελέτηται,
 εἰ δέ που τί καὶ πυρὸς προσδεήσεις, μηδὲ τοῦτον φειδόμενος. Ἀμέλει τοι
 25 καὶ ἐν ἄλλοις ἔμοιγε τὸ τῆς ἐξάψεως τῆς παρ' ἔμοι φλογὸς αἴτιον πεπρα-
 γμάτευται τε ἱκανῶς καὶ σοι τῇ θεῖα καὶ ἱερᾷ κεφαλῇ διαμεμήνυται, πλὴν
 ἀλλὰ καὶ τοῦτ' οὐδὲν ἦτιον τό, τόγε νῦν εἶναι ἐπὶ τῇ αὐτῇ ὑποθέσει ὑπουρ-
 γηθέν μοι ὑπ' αἰνίγματι πονημάτιον καὶ σοι προσφωνηθέν τῷ τῶν καλῶν
 αὐτουργῶν, προσκείσθω τοῖς φθάσασιν. Ἔχouis γὰρ ἂν κάκ τούτου καὶ εἰκά-
 30 σαι καλῶς τὰ γενόμενα, καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις δόξαντα ἐπιτελέσαι δικαιοῦτατα.
 Οἶδα δ' οὐ καὶ εἰκάσεις ἄριστα καὶ διαιτήσεις δικαίως ἀμφοτέροις τοῖς
 μέρεσι, μὴθ' ὑπ' εὐνοίας τινός, μῆτε μίσους ἐλκόμενος, ὅφ' ὧν ἔσθ' ὅτε
 κλέπτεσθαι φιλεῖ παρά γε τοῖς πολλοῖς ἢ ἀλήθεια καὶ τὸ δίκαιον. Καὶ διαι-
 τήσεις πρὸς τῆς εὐσεβείας αὐτῆς καὶ τῆς ἱερᾶς σου καὶ δικαίας χειρός,
 35 παναγιώτατε δέσποτα, ἥπερ ἂν τῷ θεῷ εὐάρεστον γένοιτο.

Ἐρωμένην διαφυλάττει ὁ Κύριος τὴν σὴν παναγιότητα ψυχῇ τε καὶ
 σώματι εἰς τὴν τοῦ ἀποικομένου ἤδη ἡμετέρου γένους ἀνάκησιν τε καὶ
 ἀναβίωσιν.

Ἐνεπίησι σκιροφοριῶνος δευτέρῳ ἐπὶ iii κατὰ τὸ ,αφῆον ἔτος τὸ
 40 σωτήριον.